

มทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในบรรดาวรรณกรรมต่าง ๆ ของไทย ↓วรรณกรรมกลอนสวดนับเป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทต่อชีวิตของคนไทยโบราณมาก ทั้งในด้านการศึกษาและการเข้าถึงพุทธศาสนา ดังที่มีผู้กล่าวไว้ในหนังสือต่าง ๆ ดังนี้ ↓

๑. สุกิจ นิมมานเหมินท์ ได้กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือกลอนสวดเรื่อง สังขศิลป์ชัย ว่า

กลอนสวดมีความใกล้ชิดกับคนไทยมาช้านาน โดยเฉพาะในการหัดให้เด็กอ่านออกเขียนได้ และการชักจูงใจคนให้เลื่อมใสในหนังสือและพุทธศาสนา ในสมัยโบราณเมื่อเด็กหัดอ่านประสมอักษรได้แล้ว ครูผู้สอนก็จะให้อ่านกลอนสวดเรื่องต่าง ๆ เพราะนิทานสนุกและคำกลอนอ่านง่าย ควบมักใช้คำไทยเป็นพื้น เด็กแต่ก่อนนี้จึงอ่านหนังสือได้แตกฉานเพราะกลอนสวด อีกประการหนึ่งนิทานไทยบางเรื่องถือเป็นเรื่องเกิดขึ้นเพราะบุญกรรม ผู้แต่งต้องการสั่งสอนพระธรรม และต้องการอ่านสิ่งทางศาสนา กลอนสวดโดยมากแต่งขึ้นด้วยเหตุนี้ การอ่านกลอนสวดในวัดเป็นประเพณีนิยมของคนไทยแต่ก่อน แม้ในปัจจุบันก็ยังมียังมีบางแห่งที่ทางวัดจะจัดคนอ่านกลอนสวดให้อุบาสก อุบาสิกาฟัง ในระหว่างคอยเวลาพระเทศน์ ↓

๒. จากบทนำเรื่องของหนังสือนายกัน วันคาร และลิขิตโสฬศนิมิต วรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช มีข้อความที่กล่าวถึงที่มาของการแต่งกลอนสวดว่า

---

*กระทรวงศึกษาธิการ, สังขศิลป์ไชยกลอนสวด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๒), หน้า คำนำ.

หลังจากที่กลุ่มครูได้เล่าเรียน น.โม ก.ช. ทั้งไทยและชอมจากภิกษุ
 ที่วัดจนอ่านออกเขียนได้แล้ว จะต้องหัดสวดหนังสือจาก "มุก" (สมุดข่อย
 หรือสมุดไทย) เพื่อจะได้อ่านหนังสือโคลงแคลว และจะได้นำทางความ
 ประพฤติที่ถึงามความดีไปด้วย ทั้งนี้เพราะหนังสือที่ใช้สวดคู่อ่านกันนั้น นอก
 จากจะพิถีพิถันในการประพันธ์แล้ว โดยมากมักปรากฏแต่กอน ๆ จะนำเอา
 เรื่องราวจากชาคกที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาบาง ผู้แต่งผูกเรื่องขึ้นเอง
 โดยอาศัยประสบการณ์ของคนก็มีบ้าง แต่มักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระ
 อบรมให้คนอ่านคนฟังใคร่รู้ชั่ว ภูเขาบุญคุณโทษ ภูคุณพ่อแม่ คุณครูมาอาจารย์
 หรือผูกให้เป็นคติธรรมเพื่อสอนใจนั่นเอง การผูกเรื่องขึ้นมานั้นนิยมเขียนด้วย
 โคลง กาพย์ และกลอน ดังที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะต้องการให้เกิดความ
 ไพเราะเพราะพริ้งชวนอ่าน ผู้ที่เรียนเขียนอ่านนอกจากจะรู้ตัวหนังสือ
 อ่านเขียนโคลงแคลวแล้ว ยังสามารถจดจำได้รวดเร็วและเป็นเวลานาน
 ทั้งนี้เพราะมักจะมีจิตใจจดจ่อด้วยคำสำนวนของร้อยกรองที่ไพเราะ^๒

๓. จากหน้าเรื่อง ของ ขุนอาเทศคดี ในหนังสือ สุนีนสำนวนเก่า
 วรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราชมีข้อความอธิบายว่า

การเล่าเรียนในสมัยก่อนนั้น เมื่อจำตัวพยัญชนะและสระได้แล้ว ก็สอนให้
 ประสมสระและสะกดพยัญชนะมาคร่า กน กง กก กค กข ฯลฯ ตามแบบ
 ปฐมมลา จินตคามณี เมื่อฝึกหัดอ่านโคลงแคลวแล้ว จึงสอนให้อ่าน
 เรื่องจากหนังสือนิทานในสมุดข่อยซึ่งเรียกกันในเวลานั้นว่า "มุก" หรือ
 มุกคินซาง เช่น หนังสือนิทานเรื่อง เสือโค เรื่องพระรถ และเรื่อง
 สุนีน เป็นต้น เวลาอ่านมีไม้เล็ก ๆ บาง ๆ ช้อนไปที่ละตัว อ่านออก
 เสียงตามแบบกลอนสวดคอย่างที่เรียกกันว่าทำนองโอเอวิหาราย^๒

การอ่านกลอนสวดนั้นนับว่ามีอยู่ทั่วไปทั้งในภาคกลางและท้องถิ่น ทั้งในหมู่
 นักเรียนและชาวบ้านทั่วไป ยังมีข้อความกล่าวไว้ในหน้าเรื่อง นายคั้น วันคาร
 และลิลิต โสฬศนิมิต วรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราชว่า

^๑ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, นายคั้น วันคาร และ ลิลิต
โสฬศนิมิตวรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช (สงขลา : มงคลการพิมพ์
 ๒๕๒๑), หน้า ๓.

^๒วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, สุนีนสำนวนเก่าวรรณกรรมของกวีชาวเมืองนคร
ศรีธรรมราช (กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๔.

หนังสือที่นำมาใช้สวดอ้อนวอนกันนั้นไม่ใช่ใช้สวดอ้อนวอนกันเฉพาะผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนกันอยู่ตามวัดวาเท่านั้น ตามปกติแล้วชาวบ้านชาวเมืองโดยทั่ว ๆ ไปที่ชอบฟังนิทานก็จะมีคน "สวดหนังสือ" หรืออ่านให้ฟังกันแทบทุกครัวเรือน โดยเฉพาะเมื่อในชนบทสิ้นหนานาแล้ว ค่ายเหตุนี้เอง ชาวบ้านชาวเมืองที่ไม่รู้หนังสือก็สามารถจจำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ไพเราะหรือประทับใจจากหนังสือสวดกันได้เป็นส่วนใหญ่ การสวดหนังสือตามครัวเรือนต่าง ๆ ดังกล่าว หากมีผู้มารวมฟังกันมาก ๆ เจ้าเรือนนั้น ๆ ก็มักจะทำอาหารว่างเลี้ยงคนที่ไปรวมฟังด้วย นับว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชาวชนบท มีความผูกพันและมีน้ำใจต่อกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้สภาพดังกล่าวเช่นนั้น คงหาได้ยากเต็มทีแล้ว

ค่ายเหตุที่วรรณกรรมกลอนสวดเป็นวรรณกรรมที่เสนอแนวทางการประพฤติที่คั่งงาม และเป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญมาแต่โบราณดังกล่าวดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะศึกษาวิจัยวรรณกรรมประเภทนี้อย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อพิสูจน์คุณค่าโดยเฉพาะทางก้านเนื้อหา และได้เลือกศึกษาสุบิณคำกาพย์ เพราะเป็นเรื่องที่แพร่หลายมากที่สุดเรื่องหนึ่ง เป็นวรรณกรรมกลอนสวดที่มีเค้าโครงเรื่องน่าสนใจและมีเนื้อหาเป็นที่นิยมมาแต่โบราณ ดังปรากฏในวรรณคดีบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนที่หนึ่งว่า

เจ้าเงาะนอนถอนหนวดสวดสุบิณ   เล่นลั่นละลิกยักสำเนา ^๒

กาพย์เรื่อง สุบิณ ที่เจ้าเงาะสวดนั้นมีความว่า

ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, นายคัน วันการ และ ดิลิต โสฬศนิมิถวรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช, หน้า ๓.

กรมศิลปากร, บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พระนคร : ศิลปบรรณาการ, ๒๔๘๘), หน้า ๑๗๖.

จะกล่าวตำนาน สุนิบกุมาร อันสร้างสมมา
 ว่าเรียนเขียนธรรม ปราภุญนักหนา บวชในศาสนา ลูถึงอรหันต์
 ไปรุกแม่พันทุกข์ ไปรุกพ่อเสวยสุข ไปยังเมืองสุวรรณ
 นางฟ้าแห่หอม แวคลอมนับพัน เครื่องทิพย์อนันต์ อเนกนานา
 แรกก่อนยังมี เมืองสาวิตรี นครพารา
 ทานท้าวเจ้าเมือง ฎาเลื่องนักหนา วัลชางม้า ชำคนบรivar
 นอกเมืองออกไป มีไกลมีไกล มีบ้านนายพราน
 เป็นส่วยมั่งสัง เนื้อหนังตระการ แคลวนหมู่พราน ย่อมเอามาถวาย
 นายพรานผู้ใหญ่ ชอบอชฌาศัย ตั้งให้เป็นนาย
 คุมไพร่พรานป่า ลาเนือกวางทราย พรานผู้เป็นนาย ตักเตือนบศลา^๑

นอกจากนั้นหากพิจารณาจากแก่นเรื่องของสุนิบคำกาพย์ ซึ่งแสดงถึงอานิสงส์ของการบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ก็นับได้ว่าน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เรื่องนี้แพร่หลาย เพราะเป็นการแสดงแนวคิดที่สัมพันธ์กับแนวคิดของสังคมในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะในระดับชาวบ้าน ซึ่งแม้ในปัจจุบันก็ยังยึดมั่นในค่านิยมเรื่องการบวชเรียนของบุรุษชายว่ามีผลดีถึงบุพการี

นอกจากนี้ที่น่าสนใจก็คือเรื่องสุนิบคำกาพย์นี้ ปรากฏว่าได้ใช้เป็นแบบเรียนในสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งปรากฏหลักฐานดังนี้

เบญจวรรณ สุนทรากุล ได้กล่าวถึงเรื่องสุนิบ ไว้ในหนังสือวิวัฒนาการของแบบเรียนไทยว่า

เรื่องสุนิบคำกาพย์หรือสุนิบกุมาร หรือที่เรียกว่า หนังสือสวดนั้น ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง สันนิษฐานว่าคงจะแต่งในสมัยอยุธยาตอนปลายหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้น วิธีแต่งเป็นกาพย์สำหรับสวด ซึ่งเรียกว่า กลอนสวด หรือ กลอนวัดก็ได้ กลอนชนิดนี้นิยมแต่งกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนถึงรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แบบเรียนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นมี ๕ เล่ม คือ ปรุ้ม ก.กา, สุนิบกุมาร, ปรุ้มมาลา, ปรุ้มจินคามาณี เล่ม ๑ และปรุ้มจินคามาณี เล่ม ๒^๒

^๑ กรมศิลปากร, บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง, หน้า ๑๓๖.

^๒ เบญจวรรณ สุนทรากุล, วิวัฒนาการของแบบเรียนไทย (นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิง ปากเกร็ด, ๒๕๑๔), หน้า ๑๖.

จากเหตุผลและหลักฐานทางลายลักษณ์อักษรดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่า เรื่องสุนันทาคำภพนี้ มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอย่างลึกซึ้งเรื่องหนึ่ง และได้วาง วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสุนันทาคำภพ
๒. เพื่อศึกษาลักษณะการแต่งสุนันทาคำภพ
๓. เพื่อศึกษาคุณค่าของเรื่องสุนันทาคำภพ

ในการวิจัยได้ถือเอาหนังสือสุนันทาคำภพ ฉบับที่กรมศิลปากรอนุญาตให้พิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นหลัก เพราะสันนิษฐานว่า เป็นส่วนวนที่แต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ นี้เอง และมีใจความสมบูรณ์ครบถ้วน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเชิงวิเคราะห์สุนันทาคำภพ ทั้งในด้านคุณค่าของเนื้อเรื่อง ประวัติ ความเป็นมา และลักษณะการแต่งนั้น อาจเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวรรณกรรม ลายลักษณ์เรื่องอื่น ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการสอนศาสนาและมีเนื้อเรื่องเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายทั้งในภาคกลางและท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย